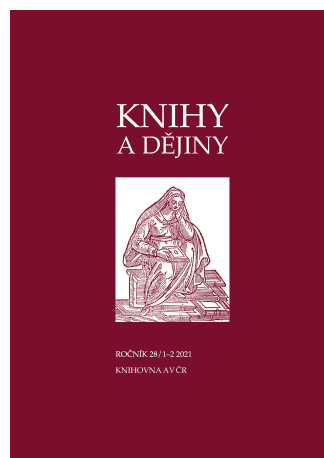

Format de citation

Kolářová, Jana: review of: Marta Vaculínová / Lucie Storchová / Marcela Slavíková / Bořek Neškudla / Ondřej Podavka / Magda Králová, Bohemian Editors and Translators at the Turn of the 16th Century, Turhout: Brepols, 2022, in: *Knihy a dějiny*, 29 (2022), p. 209-213, DOI: 10.23852/KAD.2022.29.08, downloaded from Website

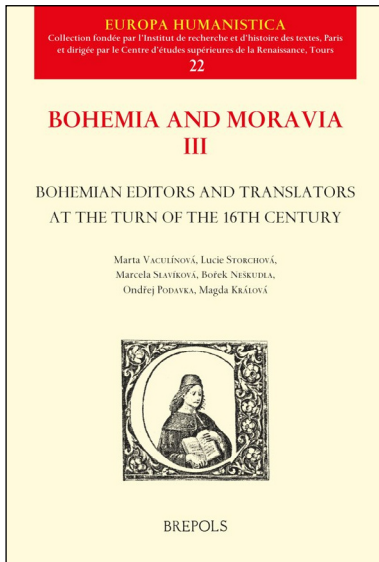

copyright

Cet article peut être téléchargé et/ou imprimé à des fins privées. Toute autre reproduction ou représentation, intégrale ou substantielle de son contenu, doit faire l'objet d'une autorisation (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

Nakonec si nemohu odpustit komentář ke grafické úpravě a celkové estetické koncepci knihy, která postrádá jakýkoliv nápad a svou šedí asociuje průměr odborných knih, které mají nulovou potenci někoho přilákat, snad jedině skalní příznivce oboru.

ALENA PETRUŽELKOVÁ

■ *Bohemian Editors and Translators at the Turn of the 16th Century.* Marta Vaculínová, Lucie Storchová, Marcela Slavíková, Bořek Neškudla, Ondřej Podavka, Magda Králová (eds.). Turnhout, Brepols 2021. 490 s., obr. příl. *Bohemia and Moravia III.*

Prestížní belgické nakladatelství Brepols se v rámci série EUROPA HUMANISTICA již řadu let věnuje vydávání knih zaměřených na dějiny literatury období humanismu a renesance v jednotlivých

evropských zemích. V roce 2014 zde vyšly první dva svazky, souhrnně označené *Bohemia and Moravia I a II*, které uvedenou problematiku pojednávají s ohledem na český kontext: *The Reception of Antiquity in Bohemian Book Culture from the Beginning of Printing until 1547* Kamila Boldana, Bořka Neškudly a Petra Voita, a *Bohemian School Humanism and its Editorial Practices (ca 1550–1610)*, který napsala a texty edičně připravila Lucie Storchová. Zmiňme na tomto místě také tematicky související, v rámci stejné série vydanou publikaci Roberta Dittmanna a Jiřího Justa *Biblical Humanism in Bohemia and Moravia in 16th Century* (2016). V loňském roce pak vyšel třetí svazek řady *Bohemia and Moravia* s názvem *Bohemian Editors and Translators at the Turn of the 16th Century* autorského a editorského kolektivu Marty Vaculínové, Lucie Storchové, Marcely Slavíkové, Bořka Neškudly, Ondřeje Podavky a Magdy Králové.

Kniha má podobnou strukturu jako oba svazky předchozí: uvedena je studií Lucie Storchové, která se zabývá způsoby recepcce antických textů v českých zemích, jejich vydávání, komentování a překládání od druhé poloviny 15. do přibližně první třetiny 16. století. Druhou, rozsáhlejší část svazku pak tvoří edice komentářů k vydáním, případně překladům antických klasiků a děl italských humanistů, které pořídili a vydali humanističtí učenci z různých oblastí zemí Koruny české: západních Čech (Paulus Nivias [Schneevogel] a Johannes Honorius z Lokte, již vyučovali na univerzitě v Lipsku), Prahy (překla-

datele Řehoř Hrubý z Jelení a Václav Písecký) a z okruhu olomouckého biskupství (Jan Dubravius). Hlavním cílem publikace je tedy prostřednictvím editovaných textů poukázat na podoby vztahu humanistů z českých zemí ke kulturnímu odkazu antiky, potažmo humanismu italské proveniencí a na způsoby jejich transmise v přechodném období kolem přelomu 15. a 16. století. Kniha v návaznosti na předchozí svazky chce rovněž ukázat další cesty šíření a upevňování humanistické vzdělanosti na našem území.

Již v první knize řady Bohemia and Moravia autoři v daném kontextu poukazovali na specifickou situaci českých zemí, v níž se recepce antické literatury (a návazně na to i podnětů renesančního humanismu) prosazovala pozvolna. Ve větší míře ji můžeme sledovat u učenců a autorů katolické orientace, často absolventů italských univerzit, naproti tomu okruh převážně utrakvistické pražské univerzity k ní zaujímal podstatně zdrženlivější postoj. Recentní výzkum tohoto období a diskuze o „národním“ humanismu, která proběhla v roce 2014 na stránkách časopisu *Česká literatura*, dokonce problematizovala samotné označení „humanistická“ literatura ve smyslu, jak jej chápe zejména západoevropská literární historie. Lucie Storchová však ve své úvodní studii k recenzované knize konstatuje s odkazem na pojetí Paula Oskara Kristellera, že humanisté nejsou charakterizováni pouze sdílenými idejemi, ale rovněž učenickou praxí, tzv. *studia humanitatis*, v jejímž rámci sdí-

leli rétorické a gramatické dovednosti získané čtením antických textů. Storchová ve zkoumaném období rozlišuje (s odvoláním na výzkumy Ann Mossové vztahující se k situaci v německých zemích) dva způsoby přístupu ke klasické latině: „scholastický“ (scholastic), jehož zastánci se domnívali, že význam konkrétních slov a frází ani pravidla spisovné latiny nejsou určeny jejich použitím ve starověkých textech, naproti tomu stoupenci „humanistického“ (humanist) přístupu v latině komunikovali a chápali ji jako přirozený jazyk, jehož kvalitu posuzovali podle antických modelů. Gramatika, syntax, slovní zásoba a celá související výuka byly odvozeny od kanonických antických autorů, jejichž seznam se v průběhu 16. století postupně měnil. Humanistická učenická komunita rovněž kladla důraz na textovou koherenci, která měla přednost před platnou argumentací a formální správností, již preferovali scholastičtí autoři. Každá z obou zmíněných komunit disponovala vlastními slovníky, jazykovými učebnicemi a edicemi. Zejména na středoevropských univerzitách pak oba přístupy koexistovaly po určitou dobu (přibližně do poloviny 16. století) bez zásadních problémů; dokladem existence obou zmíněných přístupů jsou právě vydávané paratexty.

Prvním z autorů, jehož paratexty k edicím kniha představuje, je Paulus Niavis (Schneevogel), rodák z Chebu, jenž studoval v Lipsku, kam se po čase vrátil i vyučovat. Vydával zejména díla určená pro potřeby studentů sloužící k osvojení všech stylových vrstev latiny

a rovněž edice italských humanistických autorů. Mezi jím připravená vydání školských klasiků náležela např. Cicero-
nova řeč proti Catilinovi, dialog *Charon*
Lukiana ze Samosaty či Platonovy listy.
Lukianův dialog je příkladem vydava-
telské metody, kterou Niavis realizoval
častěji: pro své vydání použil překlad
Lukiana, který pořídil italský humanista
Rinuccio Aretino; podobně např. pod-
kladem k vydání Platonových dopisů
je jejich překlad z pera Marsilia Ficina.
V našem svazku nalezneme Niaviovy
paratexty vztahující se nejen k edicím
zmíněných děl, ale též např. k vydání
Pseudo-Petrarcova spisu *Recommendatio*
heremi v překladu Johanna Aurispy či
díla *Philalethes* Maffea Vegia.

Taktéž absolvent lipské univerzity
Johannes Honorius z Lokte (*Cubi-*
tensis) na své alma mater posléze vyu-
čoval. Jeho edice i původní díla jsou
soustředěna k univerzitní výuce *artes*
liberales. Také on stavěl na italských hu-
manistických modelech, které upravoval
pro potřeby studentů a interpretoval je
v duchu křesťanské morálky. Honoriova
vydavatelská práce je úzce spojena s jeho
působením na univerzitě, edice jsou čas-
to koncipovány jako podklady k před-
náškám. Paratexty k dílům antických
klasiků, která vydával (v recenzované
edici zejména Cicero, Horatius, Hesio-
dos ad.), ukazují hloubku jeho znalostí
antiky; věnuje se však třeba i otázkám
genologickým. Potřebám studentů slou-
žily u edic rovněž podrobné komentáře.
Honorius připravil také vydání italských
autorů (např. Domenico Mancini: *De*
quattro virtutibus; knihu věnoval brat-

ru Václavovi s poukazem na to, že spis
o ctnostech by měl číst jako mladý, do-
kud je jeho mysl vnímavá). Jak shrnuje
Lucie Storchová ve své úvodní studii,
Niaviovy a Honoriovy edice italských
humanistů odrážely ediční praxi, jež se
uplatňovala i v jiných evropských regio-
nech. Komentáře k vydávaným dílům
byly do značné míry založeny na jejich
využití jako pedagogické pomůcky.
Raná humanistická produkce lipské
univerzity byla tedy v souladu s tímto
obecnějším evropským trendem.

Zatímco jména Paula Niavia a Jo-
hanna Honoria budou u nás stěží
známa mimo úzký okruh odborníků,
Jan Dubravius (jinak též Jan Skála
z Doubravky) je významnou osobností
raného humanismu: po studiích práv
v Itálii byl v českých zemích aktivně
veřejně činný, působil v diplomatic-
kých službách Habsburků a úspěšný byl
i později ve funkci olomouckého bisku-
pa. Jeho zájem o literaturu a vzdělanost
se projevil jednak mecenášskou pod-
porou učenců a literátů, jednak vlastní
tvorbou, která je značně rozmanitá: je
mj. autorem rozsáhlých dějin českých
zemí *Historiae Regni Boemiae*, alegoric-
ké zvířecí rady *Theribolia* a dalších spi-
sů. Do tohoto kontextu je možno zařa-
dit také jeho vydání prvních dvou knih
spisu pozdněantického autora Martiana
Capelly *De nuptiis Philologiae et Mercu-*
rii, které tvoří úvod k encyklopedickému
pojednání o sedmi svobodných umě-
ních. Dubraviovy komentáře k této edici
jsou obsáhlé (v recenzovaném svazku se
jedná o nejobsáhlejší část) a mají odliš-
nou povahu než u dvou předchozích

autorů, především nejsou zaměřeny pedagogicky a nemají ani vést čtenáře k moralizující interpretaci díla. Storchová tento typ komentáře klasifikuje jako způsob učenecké sebe prezentace: editor demonstruje své znalosti nejen klasické, patristické i humanistické literatury, ale i dalších disciplín jako astronomie, filozofie či dokonce esoterických nauk. Objevují se hojné citáty z autorit, některá díla Dubravius cituje v řečtině. Capellův spis byl ve středověku často komentován a budil zájem pro svou mnohovrstevnatost (mj. využití alegorie), v době raného humanismu byl diskutován v souvislosti s postupným přerodem systému vzdělávání od výuky sedmi svobodných umění ke *studia humanitatis*. Součástí Dubraviovy sebe prezentace v komentářích k Capellovi jsou rovněž četné zmínky o kontaktech s významnými osobnostmi té doby (především olomoucký biskup Stanislav Thurzo a další členové jeho rodiny, kteří zastávali důležité církevní funkce, a také např. italská humanistika).

Ačkoli paratexty Řehoře Hrubého z Jelení a Václava Píseckého nejsou zařazeny v recenzované knize na závěr, zmiňujeme je zde až jako poslední v řadě. Jedná se totiž v tomto svazku o jediné zastoupení autorů/editorů, kteří překládali klasické a humanistické texty do vernakulárního jazyka, tedy do češtiny. (Písecký je v edici zastoupen pouze dvěma překlady, jde však o překlady z řečtiny, v nichž byl u nás průkopníkem.) Dosah jejich činnosti byl tudíž relativně omezený na úzkou skupinu adresátů, většinou členů městské rady, které chtěl především Hrubý

vzdělávat v politických a etických tématech. Také jeho utrakvistická konfese jej odlišuje od ostatních autorů našeho svazku. Hrubý se svými překlady přichází v době, kdy se translatoři začínají odklánět od středověkého způsobu převodu („slovo od slova“) a postupně se prosazují postupy humanistického překladu, jenž preferoval spíše obtížnější zprostředkování smyslu díla než jeho doslovnost. Tento přístup reflektuje i Hrubý právě v předmluvách (v jedné z nejznámějších, k překladu Erasmovy *Chvály bláznovství*, kde se obrací ke konšelům Starého Města pražského, si dokonce stěžuje na nedokonalost češtiny, jež kazí Erasmovo mistrovství). Vedle klasických děl překládal Hrubý též literaturu patristickou (Cyprián, Jan Zlatoústý) s cílem prohloubit pravou (utrakvistickou) víru a posílit morálku, nebo italské humanisty (Petrarca, Giovanni Pontano, Lorenzo Valla a další). Hrubý počítal s méně vzdělaným publikem, proto zařazoval vysvětlivky a jeho komentáře mají přispět k rozvoji poznání jeho čtenářů. Jak upozorňuje Lucie Storchová, Hrubého konfesijní orientace mu nebránila v hlubokém zájmu o antickou vzdělanost (v jejíž znalosti vynikal, ačkoli pravděpodobně nestudoval na univerzitě) a italské humanistické autory, čímž se odlišoval od mnohých svých utrakvistických současníků. Ve svých předmluvách pak dokázal své náboženské přesvědčení i učenost vyváženě skloubit.

Pokusili jsme se stručně nastínit alespoň některé ze zajímavých poznatků, které edice paratextů a překladů Bo-

hemian Editors and Translators at the Turn of the 16th Century nabízí. Jedná se o další významný příspěvek k poznání velmi rozmanitých podob recepce antické a humanistické vzdělanosti v 15. a 16. století v Čechách a na Moravě. Vedle literární tvorby samotné jsou to právě edice a k nim připojené paratexty, jež velmi dobře ukazují charakter dobové učenosti a zdroje, z nichž čerpala. Již při výběru děl byli editoři vedeni konkrétními intencemi, další podstatné informace pak uváděli právě v paratextech. Tento segment učenecké komunikace si bezpochyby zaslouží pozornost, která je mu v posledních letech badateli věnována.

Vzhledem k tomu, že kniha vychází v zahraničním nakladatelství a v angličtině (obsah editovaných latinských a českých pasáží je vždy podán ve stručném anglickém shrnutí), bude sloužit nejen domácímu zkoumání raněnovověké kultury, ale i evropským či mimoevropským badatelům, jimž se tak dostává do rukou další reprezentativní publikace k fenoménu, jenž svou univerzalitou zasáhl a proměnil charakter celé evropské kultury, zároveň se však vyznačoval celou řadou specifík v rámci jednotlivých evropských zemí.

JANA KOLÁŘOVÁ

■ **Murray G. HALL, *Der Volk und Reich Verlag, Prag. Zur Geschichte des Buchhandels und Verlagswesens im Protektorat Böhmen und Mähren 1939–1945*, Wien, Praesens 2021. 355 s., 89 il.**

Volk und Reich Verlag, obsazování „bílých míst“

Kanadsko-rakouský badatel Murray G. Hall se meziválečné historii německojazyčných nakladatelství věnuje dlouhodobě, výsledky své práce přitom dává k dispozici nejen klasicky, v tištěné podobě, ale také na webu – připomeňme jeho katalog německojazyčných nakladatelství v českých zemích na adrese <<http://www.boehmischeverlagsgeschichte.at>> nebo starší, nicméně stále rozšiřovanou databázi rakouských nakladatelství navazující na Hallovu knihu *Österreichische Verlagsgeschichte* (1985, <<http://verlagsgeschichte.murrayhall.com>>). V roce 2021 vyšla ve vídeňském nakladatelství Praesens jeho nejnovější publikace, mapující his-

